

بنام خدا سوالات متن درس ۲۱ هفتم

۱. هسته اولیه جامعه چیست؟
خانواده

۲. ازدواج در ایران باستان چگونه بود؟

ازدواج در نزد ایرانیان یک تکلیف دینی و پیمان مقدس بود به همین دلیل اگر کسی اندازه ازدواج نمیکرد گناهکار شمرده می شد همچنین مردان زمانی می توانستند مقام و منصبی بگیرند که همسر داشته باشند.

۳. در ایران باستان پدر چه وظیفه ای داشت؟
اجرای مراسم مذهبی و حفظ امنیت خانواده

۴. در ایران باستان افراد با چه کسانی ازدواج می کردند؟
ازدواج مانند خویشاوندی و درون گروهی بود یعنی اغلب سعی می کردند با افرادی از دودمان خود ازدواج کنند.

۵. چرا در ایران باستان ازدواج درون گروهی و خویشاوندی بود؟
چون می خواستند تا با آنها هم خون باشند و خصوصیات آن دودمان را حفظ کنند.

۶. خانواده در ایران باستان چگونه مرکزی بود؟
مرکز تربیت به آموزش بود و اصول و ارزش های اخلاقی چون راستگویی و امانتداری میهن دوستی وفای به عهد و پیمان را به اعضای خانواده خود می آموختند که در آن شغل خود را به پسران و مادران و رسوم خانه داری را به دختران آموزش می دادند.

۷. در ایران باستان بیشتر مردم در کجا زندگی می کردند؟
اغلب مردم در روستاها زندگی میکردند و بیشترین جمعیت را کشاورزان تشکیل می دادند.

۸. در ایران باستان چه کسانی در شهرها زندگی می کردند؟
محل زندگی شاهان مأموران حکومتی صنعتگران بازرگانان و پیشه وران بود.

۹. از چه دوره تعداد شهرها بیشتر شد؟
ساسانیان

۱۰. از چه زمانی شغل های مختلف به وجود آمد؟
پس از یک جانشینی تقسیم کار اجتماعی پدید آمد و افراد در گروه های مختلف شغلی دسته بندی شدند.

۱۱. اختلاف طبقاتی در ایران باستان چگونه بود؟

با تشکیل امپراطوری های بزرگ و تمرکز قدرت و ثروت در دست شاهان و شاهزادگان و سایر مقام های حکومتی به تدریج اختلاف طبقاتی در جامعه به وجود آمد.

۱۲. اختلاف طبقاتی در چه دوره ای به اوج خود رسید؟

ساسانیان

۱۳. مردم در جامعه ساسانی به چند دسته تقسیم شده بودند؟

به دو طبقه تقسیم می شدند بزرگان و عامه مردم

۱۴. در جامعه ساسانی طبقه بزرگان شامل چه کسانی بود؟

شاه و شاهزادگان روحانیون زرتشتی موبدان فرماندهان نظامی و دبیران.

۱۵. در جامعه ساسانی طبقه عامه شامل چه کسانی بود؟

پیشه وران بازرگانان کشاورزان و دامداران

۱۶. در جامعه ساسانی طبقه اشراف یا بزرگان چه امتیازی داشتند؟

آنها زمینه ها و ثروت های فراوان داشتند اما از پرداخت مالیات معاف بودند از حق تحصیل و آموزش برخوردار بودند و خود را صاحب جان و مال مردم می دانستند.

۱۷. کشاورزان در جامعه ساسانی از چه حقوقی محروم بودند؟

شرایط تحصیل برای عامه مردم سخت و دشوار بود بار سنگین مالیات بر دوش آنها بود و در جنگها سپاه پیاده نظام را تشکیل می دادند اگر کسی از جنگ فرار می کرد به شدت مجازات می شد.

۱۸. در جامعه ساسانی فعالیت اقتصادی مهم کشور به دوش چه کسانی بود؟

کشاورزان

۱۹. در جامعه ساسانی موبدان زرتشتی چه موقعیتی داشتند؟

آنها جزو طبقه بزرگان بودند و از این اختلاف طبقاتی حمایت می کردند و در دستگاه حکومتی نفوذ زیادی داشتند.

۲۰. دو مورد از ویژگی های جامعه طبقاتی ساسانیان را نام ببرید؟

مردم نمی توانستند از یک طبقه به طبقه دیگر بروند مثال کشاورز تا پایان عمر خود باید کشاورز باقی می ماند.

افراد طبقه پایین نمی توانستند با طبقه بزرگان ازدواج کنند.

.....

۲۱. به نوشته هرودوت ایرانیان باستان چه ویژگی هایی داشتند؟

ایرانی ها وقتی در کوچه به هم می رسیدند روبوسی می کردند و اگر با یکدیگر تفاوت طبقاتی داشتند افراد عامی می بایست در برابر اشراف و بزرگان زانو می زدند.

۲۲. شاهان و شاهزادگان در ایران باستان چگونه زندگی می کردند مثال بزنید؟

شاهان و شاهزادگان زندگی بسیار پر تجملی داشتند و در کارها به خوشگذرانی می پرداختند برای مثال خسرو پرویز شطرنجی داشت که مهره های آن از یاقوت و زمرد بود و بر تخت می نشست از عاج فیل درست شده و نرده های آن از طلا و نقره بود.

۲۳. مورخان برای پی بردن به اوضاع و احوال مردم ایران باستان از چه کتابی استفاده می کنند؟
از کتاب شاهنامه فردوسی

تهیه کننده رضا غیبی دبیر مطالعات ناحیه دو ارومیه

اوضاع اجتماعی ایران باستان

درس ۲۱

به طور کلی، از اوضاع و احوال مردم ایران باستان شواهد و مدارک اندکی به جای مانده است. با این حال مورخان توانسته‌اند با بررسی همین آثار به جامانده تاحدودی به اوضاع اجتماعی آن دوره پی ببرند.

خانواده

۱ در ایران باستان خانواده، هسته اولیه جامعه را تشکیل می‌داد. ازدواج در نزد ایرانیان یک تکلیف دینی و پیمان مقدس بود. به همین دلیل اگر کسی عمداً از ازدواج سرباز می‌زد، گناهکار شمرده می‌شد. همچنین مردان، زمانی می‌توانستند مقام و منصبی بگیرند که همسر داشته باشند. در ایران باستان، پدر به عنوان سرپرست خانواده نقش مهمی داشت و اجرای مراسم مذهبی و حفظ امنیت خانواده برعهده او بود.

۲

۳ ازدواج معمولاً خویشاوندی و درون‌گروهی بود؛ یعنی اغلب سعی می‌کردند با افرادی از دودمان* خود ازدواج کنند تا با آنها هم خون باشند و خصوصیات آن دودمان را حفظ کنند.

۴ ایرانیان باستان برای اولاد پسر ارزش خاصی قائل بودند. این موضوع به خصوص برای شاهان و درباریان که سلطنت موروثی داشتند، اهمیت زیادی داشت. در آن دوره چند همسری نیز وجود داشت و افراد توانگر و ثروتمند چند زن داشتند.

۵ در ایران باستان، خانواده‌ها بیشتر مواد مورد نیاز خود چون خوراک و پوشاک و ابزار را خودشان در خانه تولید می‌کردند. زنان در کنار مردان به نخ‌ریسی، پارچه بافی، قالی بافی و مشارکت در کشاورزی می‌پرداختند.

۶ خانواده‌ها همچنین مرکز تربیت و آموزش بودند و اصول و ارزش‌های اخلاقی چون راستگویی، امانت داری، میهن دوستی و وفای به عهد و پیمان را به اعضای خانواده خود می‌آموختند. پدران، شغل خود را به پسران یاد می‌دادند همچنان که مادران به عنوان کدبانوی خانواده، رسوم خانه‌داری را به دختران آموزش می‌دادند.

استفاده از آینه و شمعدان در مراسم ازدواج یکی از رسوم به جامانده از ایران باستان است. در آن دوره در مراسم ازدواج از آینه به عنوان نماد راستی و صداقت در زندگی مشترک استفاده می‌کردند.

فعالیت

۱- متن را بخوانید. همفکری کنید و چند شباهت خانواده امروزی را با خانواده ایران باستان پیدا و بیان کنید.

زندگی روستایی و شهری

در دوره ایران باستان، اغلب مردم در روستاها زندگی می کردند و کشاورزان بیشترین جمعیت آن زمان را تشکیل می دادند. البته تعدادی قبایل نیز در گوشه و کنار سرزمین ما زندگی می کردند. تا قبل از سلسله ساسانیان، شهرهایی در قلمرو ایران ساخته شدند، اما تعدادشان زیاد نبود. این شهرها بیشتر محل زندگی شاهان و مأموران حکومت بود. در دوره ساسانیان، فرمانروایان شهرهای زیادی بنا کردند و جمعیت شهری به طور چشمگیری افزایش یافت.

در این شهرها علاوه بر مأموران حکومتی، صنعتگران، بازرگانان و پیشه‌وران نیز زندگی می کردند.

بقایای شهر بیشاپور در نزدیکی کازرون، استان فارس

فعالیت

۲- کاربرگه شماره (۱۹) شهرهای ایران باستان را کامل کنید.

نابرابری اجتماعی

در گذشته‌های دور اغلب جوامع و تمدن‌های باستانی، نظام طبقاتی داشتند. در فصل قبل خواندید که پس از یک جانشینی، تقسیم کار اجتماعی پدید آمد و افراد در گروه‌های مختلف شغلی دسته‌بندی شده بودند.

با تشکیل امپراتوری‌های بزرگ و تمرکز قدرت و ثروت در دست شاهان و شاهزادگان و سایر مقام‌های حکومتی، به تدریج اختلاف طبقاتی در جامعه به وجود آمد و طبقات اجتماعی امتیازات و حقوق متفاوتی به دست آوردند.

بی‌عدالتی و اختلافات طبقاتی در دوره ساسانیان به اوج رسید و جامعه طبقاتی این دوره بسیار تبعیض‌آمیز بود. به طور کلی جامعه به دو طبقه بزرگان و عامه مردم تقسیم می‌شد: **۱۳**

۱- شاه و شاهزادگان، موبدان زرتشتی، فرماندهان نظامی و دبیران به عنوان اشراف و بزرگان شناخته می‌شدند. **۱۴**

۲- پیشه‌وران، بازرگانان و کشاورزان و دامداران نیز عامه مردم محسوب می‌شدند.

در این جامعه، از عدالت خبری نبود و اشراف و بزرگان از حقوق و امتیازات زیادی برخوردار بودند. آنها زمین‌ها و ثروت‌های فراوان داشتند اما از پرداختن مالیات معاف بودند. از حق تحصیل و آموزش برخوردار بودند و خود را صاحب جان و مال مردم می‌دانستند.

کشاورزان با آنکه اکثریت جامعه را تشکیل می‌دادند و فعالیت اقتصادی مهم بر دوش آنها بود، از بسیاری از حقوق اجتماعی محروم بودند. شرایط تحصیل برای عامه مردم سخت و دشوار بود. بار سنگین مالیات بردوش آنها بود و در جنگ‌ها، سپاه پیاده نظام را تشکیل می‌دادند. اگر کسی از جنگ فرار می‌کرد به شدت مجازات می‌شد. **۱۷**

در این دوره، موبدان زرتشتی که خود جزء طبقه بزرگان بودند از این اختلاف طبقاتی حمایت می‌کردند و در دستگاه حکومتی

۱۶

۱۵

۱۹

نفوذ زیادی داشتند. در جامعه طبقاتی، رفتن از طبقه‌ای به طبقه دیگر بسیار سخت و تقریباً ناممکن بود؛ یعنی فرزند کشاورز می‌بایستی تا ابد کشاورز بماند. همچنان که اشراف زادگان همیشه در گروه اشراف می‌ماندند. افراد از طبقه محروم نمی‌توانستند با بزرگان ازدواج کنند. لباس و مسکن طبقات نیز متفاوت بود. در شهرها پیشه‌وران و کشاورزان نمی‌توانستند در محله خاص بزرگان سکونت کنند و به ناچار در حومه شهرها ساکن می‌شدند. در دوره ساسانی طبقات مختلف حتی آتشکده*های جداگانه‌ای داشتند. این وضع طبقاتی بر روابط، آداب و معاشرت مردم نیز تأثیر گذاشته بود. در چنین شرایطی بود که مردم سخت کوش و حق طلب ایران، از دین اسلام استقبال کردند و مسلمان شدند، زیرا در این دین انسان‌ها در برابر خدا با هم برابرند و تنها کسانی که درستکار هستند و تقوای بیشتری دارند، نزد خدا گرامی تر هستند.

نقش برجسته کرتیر، موبد معروف دوره ساسانی در نقش رجب (استان فارس)

بقایای آتشکده بازه هور، راه مشهد به تربت حیدریه، از آتشکده های دوره

ساسانیان.

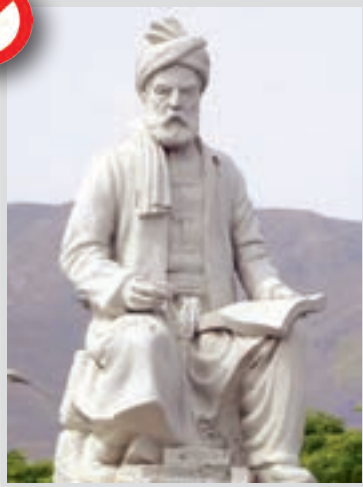
هرو دوت تاریخ‌نویس یونانی نوشته است: ایرانی‌ها وقتی در کوچه به هم می‌رسیدند روبوسی می‌کردند و اگر با

یکدیگر تفاوت طبقاتی داشتند افراد عامی می‌بایستی در برابر اشراف و بزرگان زانو می‌زدند.

در دوره ایران باستان، شاهان و شاهزادگان زندگی بسیار پرتجملی داشتند و در کاخ‌ها به خوشگذرانی می‌پرداختند. برای مثال خسرو پرویز تاجی داشت که مقدار زیادی طلای خالص در آن به کار برده شده بود و مرواریدهای آن به اندازه تخم گنجشک بودند. در آن دوره، تاج سنگین را از سقف آویزان می‌کردند و شاه زیر آن می‌نشست. خسرو پرویز شطرنجی داشت که مهره‌های آن از یاقوت و زمرد بود و بر تختی می‌نشست که از عاج فیل درست شده و نرده‌های آن از طلا و نقره بود.

آیا می‌دانید شاهنامه فردوسی یکی از منابعی است که مورخان برای پی بردن به اوضاع و احوال مردم دوره ایران باستان، از آن استفاده می‌کنند؟

حکایت خسرو انوشیروان و مرد کفشگر در شاهنامه، نکته‌های جالب و خواندنی را دربارهٔ اوضاع اجتماعی دورهٔ ساسانی به ما می‌آموزد. بر پایهٔ این حکایت، در جریان یکی از لشکرکشی‌هایی که سپاه ایران به مقابله با سپاه روم رفته بود، بر اثر طولانی شدن جنگ، خزانه خالی و تدارکات تمام شد. به پیشنهاد بوذرجمهر وزیر انوشیروان، شاه موافقت کرد که از بازرگانان شهر نزدیک، پول قرض کنند. یکی از بازرگانان که کفش فروش بود، پذیرفت به لشکر کمک کند اما در مقابل تقاضایی نیز از شاه داشت و به فرستاده بوذرجمهر گفت:

بدو گفت کفشگر کیای خوب چهر نرنجی بگویی به بوذرجمهر
 که در آن زمانه مرا کودکی است که بازار او بر دلم خوار نیست
 بگویی مگر شهریار جهان مرا شاد گرداند آندر نهان
 یکی پور دارم رشید به جای به فرهنگ جوید همی رهنمای
 فرستاده گفت این ندارم برنج که کوتاه کردی مرا راه گنج
 اگر شاه باشد بدین دست‌گیر که این پاک فرزند گردد دبیر
 به یزدان بخواهد همی جانِ شاه که جاوید بادا سزاوارِ گاه
 اما وقتی پیغام به شاه رسید پاسخ داد:

بدو شاه گفت ای خردمند مرد چرا دیو چشم تو را خیره کرد
 برو همچنان بازگردان شتر مبادا آزو سیم خواهی و دُر
 چو بازرگانان بچه، گردد دبیر هنرمند و با دانش و یادگیر
 به ما بر، پس از مرگ نفرین بود چو آیین این روزگار این بود
 فرستاده برگشت و شد با درم دل کفشگر گشت پر درد و غم

واژه‌ها:
 بازار = رونق و شکوه، مایهٔ عظمت
 دیو = اهریمن
 بازرگان بچه = فرزند بازرگان
 پور = پسر
 شد با درم = پول را برگرداند

آرامگاه فردوسی، خراسان رضوی

فعالیت

۳- با کمک معلم اشعار بالا را بخوانید و بگویید: الف) کفشگر چه تقاضایی از شاه داشت؟ ب) شاه در پاسخ چه گفت؟

ج) از خواندن این حکایت به چه نکاتی در زندگی اجتماعی دورهٔ ایران باستان پی می‌برید؟

۴- از نظر دین اسلام مردم برای باسواد شدن و تحصیل از چه حقوقی برخوردارند؟ حق برخورداری از سواد و تحصیل در ایران اسلامی را با دوران باستان مقایسه کنید.